

UDK:324

Shavkat TOSHEV,
Tashqi ishlar vazirligi bo'lim boshlig'i
E-mail: toshevshavkat@yahoo.com

Professor O. Musayev taqrizi asosida

THE FACTOR OF CULTURAL DIPLOMACY IN THE DEVELOPMENT OF RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND FRANCE

Annotation

The role of cultural diplomacy in the gradual development of relations between Uzbekistan and France, which today have reached the level of strategic partnership, is important. Although diplomatic relations between the two countries were established in 1992, mutual cooperation has long historical roots. If we look at history, the cultural factor has been considered by both countries as the most important component of their foreign policy. Uzbekistan, the cradle of Eastern civilization, on the one hand, and France, recognized as the pearl of European civilization and the center of development, on the other, have always paid special attention to promoting intercultural dialogue.

Key words: Diplomacy, civilization, globalization, cultural and political cooperation, cultural component.

ФАКТОР КУЛЬТУРНОЙ ДИПЛОМАТИИ В РАЗВИТИИ ОТНОШЕНИЙ УЗБЕКИСТАНА И ФРАНЦИИ

Аннотация

Важна роль культурной дипломатии в постепенном развитии отношений между Узбекистаном и Францией, которые сегодня вышли на уровень стратегического партнерства. Хотя дипломатические отношения между двумя странами были установлены в 1992 году, взаимное сотрудничество имеет давние исторические корни. Если обратиться к истории, то культурный фактор обе страны рассматривали как важнейшую составляющую своей внешней политики. Узбекистан, колыбель восточной цивилизации, с одной стороны, и Франция, признанная жемчужиной европейской цивилизации и центром развития, с другой, всегда уделяли особое внимание продвижению межкультурного диалога.

Ключевые слова: Дипломатия, цивилизация, глобализация, культурное и политическое сотрудничество, культурная составляющая.

O'ZBEKISTON VA FRANSIYA ALOQALARINING RIVOJLANISHIDA MADANIY DIPLOMATIYA OMILI

Annotatsiya

Bugungi kunda strategik sheriklik darajasiga ko'tarilgan O'zbekiston va Fransiya munosabatlarning tadrijiy rivojlanishida madaniy diplomatiyaning roli muhim hisoblanadi. Garchi ikki davlat o'rtasidagi diplomatik aloqalar 1992-yilda o'rnatilgan bo'lsa-da, o'zaro hamkorlik uzoq tarixiy ildizlarga borib taqaladi. Tarixga nazar soladigan bo'lsak, madaniy omilga ikki davlat o'z tashqi siyosatining eng muhim tarkibiy qismi sifatida qarab kelgan. Sharq sivilizatsiyasining beshigi bo'lgan O'zbekiston, ikkinchi tomonda – Yevropa tamaddunining marvaridi va taraqqiyot markazi sifatida e'tirof etilgan Fransiya doimo madaniyatlararo muloqotni rag'batlantirishga alohida e'tibor berib kelgan.

Kalit so'zlar: Diplomatiya, sivilizatsiya, globalizatsiya, madaniy va siyosiy hamkorlik, madaniy komponent.

Kirish. Ikki davlat o'rtasidagi siyosiy va madaniy hamkorlikga doir ayrim tarixiy voqe'liklarni eslashning o'ziyoq mulohazalarimizga aniqlik kiritadi. Jumladan, XIII asrda Fransiya qiroli Lyudovik IX tashabbusi bilan fransuz sayohatchisi Giyyom de Rubruk Markaziy Osiyo mintaqasiga tashrif buyuradi. O'rta Osiyo to'g'risidagi ilk bilimlarni Yevropada tarqalishida uning «Sharq davlatlariga sayohatlar» nomli kitobi muhim ahamiyat kasb etgan. Kitob vositasida mintaqamiz geografiyasi, madaniyati va turmush tarzi to'g'risidagi qimmatli ma'lumotlar yetkazilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. XIV asr oxirlarida sohibqiron Amir Temur turli sohalarida, jumladan, madaniy yo'nalishlarda Yevropa, xususan, Fransiya bilan qit'alararo aloqalarni rivojlantirishga sharoit yaratib berdi. Sohibqironning Fransiya qiroli Karl VI bilan yozishmalari bu boradagi muhim qadam sanaladi. 1394 va 1399-yillarda Amir Temur huzuriga kelgan Vizantiya imperatorining Konstantinopoldagi muovini Fransuaga Sandro ismli vakil hamroh bo'lgan. Sandroning qo'lida Genyaning homiysi bo'lgan Fransiya qirolining Amir Temur nomiga yozilgan maktubi bor edi. 1402-yilda Karl VI Amir Temur bilan mustahkam siyosiy va madaniy aloqalarni o'rnatishni o'zining maqsadi qilib belgiladi. Mazkur maktublarda Amir Temur qirolning Sharqqa nisbatan siyosatini qo'llab-quvvatlagani holda, o'z davlati bilan Fransiya o'rtasida ikki tomonlama hamkorlikni rag'batlantirishga ham e'tibor bergan.

Tadqiqot metodologiyasi. O'zbekiston Mustaqillikka erishgach, Fransiya bilan aloqalarning yangi davri boshlandi. Ushbu jarayonning ikki bosqichda voqe'ylangani ko'zga

tashlanadi. Birinchisi 1991-yildan 2016 -yilgacha bo'lgan davrni, ikkinchi bosqich esa 2016-yildan hozirgi kunga qadar bo'lgan vaqtni o'z ichiga oladi.

Tahlil va natijalar. Dastlabki bosqichda uch marotaba O'zbekiston va Fransiya Prezidentlarining o'zaro tashriflari amalga oshirilgan. Bularning samarasi o'laroq ikki tomonlama munosabatlar, xususan, madaniy hamkorlik sohasida muhim bo'lgan ikki hujjatning imzolashiga erishilgan. Dastlab 199- yil 27-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi va Fransiya Respublikasi o'rtasida do'stlik va hamkorlik to'g'risida shartnomaning imzolaniishi barcha jabhalarda hamkorlik aloqalarini yo'lga qo'yishda keng yo'l ochib berdi. Keyin esa ikki davlatning madaniy o'ziga xosligini va iqtisodiy ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim, ilm-fan, madaniyat va kadrlar tayyorlash sohalarida hamkorlikni kengaytirish va shu asosda ikki xalq o'rtasidagi o'zaro tushunishni va do'stlikni chuqurlashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi va Fransiya Respublikasi o'rtasida madaniy, ilmiy va texnikaviy hamkorlik to'g'risidagi bitim imzolandi. Bu esa hamkorlik aloqalarining, jumladan, madaniy aloqalarning tadrijiy takomillashuviga imkon yaratdi.

2016-yildan hozirga qadar davom etayotgan o'zbek-fransuz hamkorligining madaniy yo'nalishi yuqori dinamikasi bilan alohida bosqich sifatida namoyon bo'ldi. O'tgan qisqa bir davrning o'zida to'rt marotaba Oliy darajadagi sammitlar tashkil etildi. Ushbu mulqotlarda madaniy komponentning eng muhim o'rinni egallagani e'tiborga sazovordir. Jumladan, 2018-yil oktyabr oyida Prezident Shavkat Mirziyoyevning Fransiya

rasmiy tashrifi arafasida Parij shahrida “Madaniy meros – O‘zbekiston va Fransiya o‘rtasidagi muloqot ko‘prigi” media-venti bo‘lib o‘tdi. Tadbirida mamlakatimizning madaniy merosi va ushbu sohada amalga oshirilayotgan islohotlar, jumladan, madaniy-ma‘rifiy sohalarida samarali xalqaro hamkorlik qilish uchun yaratilayotgan yangi imkoniyatlar taqdim etildi. Tashrif chog‘ida O‘zbekiston rahbari dunyodagi eng mashhur muzeylardan biri bo‘lmish Luvr muzeyiga tashrif buyurib, Amir Temur bobomizning Qirol Karl VI ga yozgan maktubi, Ahmad Yassaviy maqbarasi uchun Sohibqiron yasattirgan shamdonlardan biri, shuningdek, qadimiy qurol-aslahalar, qabrtoshlardagi bitiklar va boshqa buyumlar bilan tanishdi.

O‘zbekiston Prezidenti Sh.Mirziyoevning 2022-yil noyabr oyidagi tashrifi tom ma‘noda tarixiy voqea bo‘ldi. Tashrif chog‘ida Fransiyaning yuqoridagi qayd etilgan Luvr muzeyida O‘zbekiston Madaniyat va san‘atni rivojlantirish jamg‘armasi bilan hamkorlikda xalqimizning boy madaniy merosiga bag‘ishlangan “O‘zbekiston vohalarining mo‘jizalari. Karvon yo‘llari chorrahasida” nomli ko‘rgazma tashkil etildi. Bunig uchun to‘rt yil davomida puxta tayyorgarlik ko‘rilganligi uning ahamiyatini belgilovchi omil sanaladi. Shu yillar davomida o‘zbek va fransuz olimlari bir necha bor birgalikdagi ekspeditsiyalari uyushtirishib, ko‘plab arxeologik topilmalarning kashf qilinishiga sababchi bo‘lishdi. Shuningdek, Luvr restavratsiyachilari mamlakatimiz mutaxassislari bilan birgalikda bir nechta bosqichdan iborat keng ko‘lamli tiklash tadbirlarini ham amalga oshirishdi. Natijada davlatchiligimiz tarixining 1500-yildan ortiq davrini qamrab olgan ko‘rgazmada mamlakatimizning 16 muzeyidan 138 ta noyob ashyo, ayni choqda Fransiya, Buyuk Britaniya va AQShning yirik muzeylaridan keltirilgan 31 ta buyum ko‘rgazmadan joy oldi. Bulardan tashqari, Parij Arab institutida «Samarqandga yo‘l. Ipak va oltin mo‘jizalari” nomli ko‘rgazma ham tashkil etilgan. Unda O‘zbekistonning XIX asr oxiri – XX asr boshlariga oid boy moddiy madaniyati taqdim etildi. O‘zbekistonning 9 ta eng yirik muzeylaridan 300 dan ortiq eksponatlar ilk bor Fransiya keltirilib, keng xalqaro jamoatchilik e‘tiboriga havola etildi.

Yuqorida qayd etilgan tadbirlar o‘zbek diplomatiyasining “yumshoq kuchi” sifatida nafaqat Fransiya, balki butun Yevropa qit‘asida o‘zbek madaniy merosi va diplomatiyasi salohiyatini keng namoyon etdi. Ko‘rgazmaga yarim milliondan ortiq kishi tashrif buyurgani buni tasdiqlaydi.

Albatta, bunga javoban 2023-yil noyabr oyida Fransiya Prezidenti Emmanuel Makron Buyuk ipak yo‘lining durdonasi – Samarqand shahriga tashrif buyurdi. Fransuz delegatsiyasining asosiy qismini madaniy-gumanitar va ilmiy doira vakillaridan tashkil topgani xorijda ham O‘zbekiston bilan aloqalarda madaniy hamkorlikka alohida ahamiyat berib kelinayotganidan dalolat beradi.

Joriy yil mart oyida tashkil etilgan O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Fransiya davlat tashrifi ham madaniy-gumanitar sohalarida erishilgan muhim kelishuvlar bilan tarixda muhurlandi. Xususan, Madaniyat va san‘atni rivojlantirish jamg‘armasi bilan Fransiya Madaniyat vazirligi, Madaniy meros milliy instituti va Markaziy Osiyo tadqiqotlari instituti o‘rtasidagi hamkorlik bitimlari, O‘zbekiston-Fransiya universitetini tashkil etish to‘g‘risida hukumatlararo kelishuv, fransuz tilini o‘qitishni kengaytirish to‘g‘risida bayonnoma, musiqa, kino va teatr sohalarida hamkorlik to‘g‘risida deklaratsiyalarning imzolaniishi madaniy aloqalar rivojlanishiga qo‘shilgan muhim hissa sanaladi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, O‘zbekiston va Fransiya munosabatlarining kun tartibida madaniy hamkorlik va uni muttasil rivojlantirish masalalari doimo muhim o‘rin egallab kelgan. Bu albatta, bir tomondan ikki davlat Prezidentlarining siyosiy irodasi bilan izohlansa, ikkinchi tomondan o‘z mintaqasining sivilizatsiya o‘choqlari bo‘lgan ikki mamlakat xalqlarining madaniyatlararo muloqot, tarix va o‘zaro kommunikatsiyaga uzviy moyilligidan darak beradi. Bugungi globalashuv va xalqaro munosabatlar tizimida jiddiy ziddiyatlar va o‘zaro ishonchsizlik kuzatilayotgan bir davrda, o‘zbek-fransuz madaniy muloqoti ko‘plab davlatlar uchun xalqlarni birlashtiruvchi kuch sifatida o‘ziga xos namuna bo‘lib xizmat qilishi shubhasiz.

ADABIYOTLAR

1. Джiovанни дель Плано Карпини. История Монгалов. Гильом де Рубрук. Путешествие в Восточные страны. Перевод Малеина А.И.. М.: Государственное издательство географической литературы, 1957.
2. Xalq so‘zi gazetasining 2018 yil 10 oktbyardagi soni: <https://xs.uz/uzkr/6531>
3. O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi. O‘zbekiston Respublikasi va Fransiya Respublikasi o‘rtasida Do‘stlik va hamkorlik to‘g‘risida shartnoma. <https://lex.uz/docs/2709970>
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sahifasi: O‘zbekiston va Fransiya Prezidentlari Luvrda “O‘zbekiston vohalari xazinalari. Karvon yo‘llari chorrahasida” ko‘rgazmasini ochdilar. <https://president.uz/uz/lists/view/5726>
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sahifasi: Shavkat Mirziyoev va Emmanuel Makron O‘zbekistonning boy moddiy madaniyatiga bag‘ishlangan ko‘rgazma bilan tanishdilar. <https://president.uz/uz/lists/view/5727>
6. Керен Люсьен, Саидов Акмал. Амир Темур ва Франция. – Тошкент: “Адолат”, 2016.

UDK:372.891

Nargiza TO'RAYEVA,
Namangan davlat universiteti o'qituvchisi
E-mail: turayevan880@gmail.com

O'zMU dotsenti U.Sodiqov taqrizi asosida

METHODOLOGY FOR PROMOTING NATIONAL VALUES AND CULTURE IN STUDENTS THROUGH FOLK NARRATIVES

Annotation

This article explores the importance of Uzbek folk tales in the educational system and their role in educating the younger generation. How narratives are used as an effective methodological tool in the study of national values and culture has been considered. Folk tales, with their educational and spiritual significance, help to form positive qualities in the minds of students, such as the values of our country, respect for Labor, moral responsibility and Human Relations. Also, the importance of teachers' methodological approaches to the development of national values in students is emphasized. With the help of narratives, teachers will have the opportunity to expand the thinking and understanding abilities of students, acquaint them with national and universal values.

Key words: Folk narratives, national values, culture, upbringing, pedagogy, educational process, educational methodology, students, younger generation, methodological approach of teachers, spirituality, self-awareness, ethical education, Uzbek folk literature, interactive education.

МЕТОДИКА ПРОПАГАНДЫ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ И КУЛЬТУРЫ У УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ НАРОДНЫЕ СКАЗАНИЯ

Аннотация

В данной статье исследуется значение узбекских народных сказаний в системе образования и их роль в воспитании подрастающего поколения. Рассматривается, как повествование используется как эффективный методический инструмент при изучении национальных ценностей и культуры. Народные сказания, своим воспитательным и духовным значением способствуют формированию в сознании учащихся таких положительных качеств, как ценности нашей страны, уважение к труду, моральная ответственность и человеческие отношения. Также подчеркивается важность методических подходов педагогов в развитии национальных ценностей у учащихся. С помощью повествований учителя получают возможность расширить навыки мышления и понимания учащихся, приобщить их к национальным и общечеловеческим ценностям.

Ключевые слова: Народные сказания, национальные ценности, культура, воспитание, педагогика, образовательный процесс, методика обучения, методический подход учащихся, подрастающего поколения, учителей, духовность, самосознание, этическое воспитание, узбекская народная литература, интерактивное образование.

XALQ RIVOYATLARI ORQALI TALABALARDA MILLIY QADRIYATLARNI VA MADANIYATNI TARG'IB QILISH METODIKASI

Annotatsiya

Ushbu maqolada o'zbek xalq rivoyatlarining ta'lim tizimidagi ahamiyati va ularning yosh avlodni tarbiyalashdagi o'rni o'rganilgan. Milliy qadriyatlar va madaniyatni o'rganishda rivoyatlarning samarali metodik vosita sifatida qanday foydalanilishi ko'rib chiqilgan. Xalq rivoyatlari, o'zining tarbiyaviy va ma'naviy ahamiyati bilan talabalar ongida yurtimizning qadriyatlari, mehnatga bo'lgan hurmat, ahloqiy mas'uliyat va insoniy munosabatlar kabi ijobiy xislatlarni shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, talabalarda milliy qadriyatlarni rivojlantirishda o'qituvchilarning metodik yondashuvlarining ahamiyati ta'kidlangan. O'qituvchilar rivoyatlar yordamida talabalarning fikrlash va tushunish qobiliyatlarini kengaytirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan tanishtirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Kalit so'zlar: Xalq rivoyatlari, milliy qadriyatlar, madaniyat, tarbiya, pedagogika, o'quv jarayoni, ta'lim metodikasi, talabalar, yosh avlod, o'qituvchilarning metodik yondashuvi, ma'naviyat, o'zlikni anglash, etik tarbiya, o'zbek xalq adabiyoti, interaktiv ta'lim.

Kirish. Xalq rivoyatlari — xalqning tarixiy xotirasi, axloqiy meyorlari va madaniy qadriyatlarini o'zida mujassam etgan eng qadimgi adabiy shakllardan biridir. Ular milliy madaniyatning ajralmas qismi sifatida nafaqat xalqning dunyoqarashi va falsafasini, balki uning ijtimoiy, axloqiy, ma'naviy qadriyatlarini ham aks ettiradi. Shu nuqtai nazardan, xalq rivoyatlari talabalarga milliy qadriyatlarni va madaniyatni o'rganish, tushunish va ularga hurmat bilan yondashishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Xalq rivoyatlari yordamida talabalarda mehnatsevarlik, odob-axloq, vatanparvarlik, hurmat va mehr-oqibat kabi asosiy axloqiy qadriyatlar shakllanadi.

Bu maqolada xalq rivoyatlari orqali talabalarda milliy qadriyatlarni va madaniyatni targ'ib qilishning metodikasi, uning ta'limda qo'llanilishi, shuningdek, o'quv jarayonida samarali natijalarga erishish uchun qanday usullarni qo'llash kerakligi tahlil qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Xalq rivoyatlari va ularning ta'limdagi o'rni haqida turli xil ilmiy adabiyotlarda

ko'plab izlanishlar mavjud. Bu soha pedagogika, psixologiya, adabiyotshunoslik va madaniyatshunoslik kabi bir nechta ilmiy yo'nalishlarni qamrab oladi. Xalq rivoyatlarining pedagogik ahamiyati haqida ko'plab ilmiy izlanishlar mavjud. Jumladan, B.S. Galievning "Xalq rivoyatlari va ularning bolalar tarbiyasidagi roli" nomli asarida xalq rivoyatlarining axloqiy va estetik tarbiya berishdagi o'rni tahlil qilingan. Xalq rivoyatlarining pedagogik rolini o'rganishda N.A. Kablitskayaning "Pedagogik jihatdan xalq rivoyatlarining o'rni" asari ham muhimdir. Muallif xalq rivoyatlarining nafaqat axloqiy saboqlarni, balki talabalarda fikrlash, mantiqiy tahlil qilish va ijodiy yondashuvlarni rivojlantirishda ham ta'sirchan ekanligini ta'kidlaydi. Xalq rivoyatlari yordamida milliy qadriyatlarni o'rgatishning metodikasi haqida Sh.M. Nizamovanning "Xalq rivoyatlari va milliy qadriyatlarni o'rgatish" nomli ilmiy tadqiqotida batafsil ma'lumot berilgan [3].

Tadqiqot metodologiyasi. Xalq rivoyatlari asrlar davomida avlodlardan-avlodga o'tilgan. Xalqning hayotiy tajribalarini, axloqiy meyorlarini, ijtimoiy muammolarni hal qilish

usullarini va qadriyatlarini aks ettirgan adabiy shakllardir. Rivoyatlar xalqning dunyoqarashini, axloqiy fazilatlarini va zamonaviy hayotga yondashuvini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Ular tilning rivojlanishida, xalq madaniyatining shakllanishida, ijtimoiy va mehnat faoliyatida katta rol o'ynagan.

Rivoyatlar orqali quyidagi milliy qadriyatlar talabalarga yetkazilishi mumkin:

odamiylik va mehr-oqibat – rivoyatlar odamlar o'rtasida do'stlik, yordam, o'zaro hurmat va mehr-oqibatni tarbiyalaydi.

vatanparvarlik – Vatanni sevis, uni asrab-avaylash va milliy an'analarni hurmat qilishni o'rgatadi.

- mehnatsevarlik – mehnatning qadri, uni halol va samarali bajarish talabalarga rivoyatlar orqali yetkaziladi.

- o'zlikni anglash – o'z millatini sevis, uning tarixi va madaniyatini o'rganish orqali o'zligingizni anglashni o'rgatadi.

Shuningdek, xalq rivoyatlari talabalarda boshqalar bilan hamkorlik qilish, ijodiy yondashuvni rivojlantirish va muammolarga ijodiy echimlar topish kabi qobiliyatlarni ham shakllantiradi.

Xalq rivoyatlari orqali milliy qadriyatlarni targ'ib qilishda turli pedagogik metodlar va yondashuvlar mavjud. Bu metodlar talabalarga milliy qadriyatlar bilan tanishtirish, ularni anglash va shu qadriyatlarni hayotda qo'llashni o'rgatish uchun samarali vositalar bo'ladi. Quyida, xalq rivoyatlari orqali talabalarda milliy qadriyatlarini targ'ib qilishning asosiy metodlari keltirilgan:

1. Rivoyatlarni tahlil qilish va muhokama qilish. Xalq rivoyatlari o'qituvchining tahliliy fikrlashni rivojlantirish va talabalar bilan interaktiv muloqot o'rnatish uchun ajoyib vositadir. Talabalar rivoyatlar orqali axloqiy saboqlarni o'rganadilar va bu saboqlarni o'zlarining hayotlariga tatbiq etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Metodika quyidagicha olib boriladi:

- rivoyatlarni o'qishdan so'ng talabalar bilan guruhlar bo'yicha muhokama tashkil etish.

- talabalar rivoyatlar asosida axloqiy meyorlarni tahlil qilib, ularni zamonaviy hayotga qanday tatbiq etish imkonligini muhokama qilishlari kerak.

- rivoyatlar asosida savollar tuzish va talabalarga bu savollarga javob berish imkoniyatini yaratish. Masalan, 1. Rivoyatda ko'rsatilgan vatanparvarlik va mehr-oqibat qadriyatlarini qanday tushunasiz? 2. Bu qadriyatlarni bizning jamiyatimizda qanday rivojlantirish mumkin? kabi savollar.

2. Ijodiy ishlarga yo'naltirish. Xalq rivoyatlari nafaqat axloqiy fazilatlarini o'rgatadi, balki talabalarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Rivoyatlarni ijodiy tarzda talabalarga taqdim etish, ularga yangi g'oyalar va yondashuvlarni kiritish imkonini beradi. Ijodiy ishlarda talaba o'z fikrlarini erkin ifodalaydi, shuningdek, o'ziga xos yondashuvlarni shakllantiradi. Metodika quyidagicha olib boriladi:

- talabalar rivoyatlar asosida turli ijodiy ishlarni yaratishlari mumkin, masalan, insho yozish, hikoya yozish, rivoyatlarni drammatizatsiya qilish;

- rivoyatlar asosida o'quvchilar sahnalashtirilgan qisqa spektakllar yoki teatr ko'rinishlarini tashkil etishlari mumkin;

- o'quvchilarni ijodiy ravishda xalqqa tegishli yangi rivoyatlar yoki hikoyalar yaratishga undash.

3. Milliy qadriyatlarni tarixiy va madaniy kontekstdan o'rganish. Xalq rivoyatlari nafaqat axloqiy, balki madaniy va tarixiy qadriyatlarni ham o'rgatadi. Rivoyatlar orqali talabalar millatning tarixiy o'tmishiga, madaniy an'analarga chuqurroq nazar soladilar va shu tariqa o'z milliy merosini tushunadilar. Metodika quyidagicha olib boriladi:

- rivoyatlar asosida millatning tarixini, urf-odatlarini, madaniyatini o'rganish;

- rivoyatlar yordamida talabalar o'z millatining o'tmishdagi hayoti, uning qadriyatlari va an'analari haqida

chuqurroq ma'lumotga ega bo'ladilar. Bunday yondashuv talabalarda milliy va madaniy anglashni shakllantiradi;

- talabalar rivoyatlar asosida tarixiy va madaniy an'analarga haqida tadqiqotlar o'tkazishlari mumkin.

4. Xalq rivoyatlari san'at bilan uyg'unlashtirish. San'at, musiqa, raqslar va she'rlar orqali xalq rivoyatlarini talabalarga taqdim etish ularning estetik va hissiy rivojlanishiga yordam beradi. San'at va xalq rivoyatlarini birlashtirish orqali talabalar o'z madaniyatini chuqurroq tushunadilar. Metodika quyidagicha olib boriladi:

- xalq rivoyatlarini musiqiy va teatr ko'rinishlarida namoyish etish;

- rivoyatlar asosida raqslar yoki san'at asarlarini yaratish;

- talabalar tomonidan milliy san'at shakllarini, masalan, xalq musiqa asboblariidan foydalanishni o'rgatish.

5. Pedagogning roli va metodik yondashuvlar. Xalq rivoyatlari asosida ta'lim berishda o'qituvchining roli muhimdir. O'qituvchi talabalarni rivoyatlar orqali milliy qadriyatlarni o'rganishga undashi, ularni zamonaviy hayotga tatbiq etishda yordam beradi. Metodika quyidagicha olib boriladi:

- o'qituvchi darslarni rivoyatlar asosida qurib, talabalarga axloqiy saboqlarni tushuntiradi;

- o'qituvchi talabalar bilan doimiy muloqotda bo'lib, ularning rivoyatlar haqidagi fikrlarini tinglaydi va ular bilan interaktiv muloqotga kirishadi;

- o'qituvchi talabalarga rivoyatlarni o'rganish va ulardan amaliy maqsadlar uchun foydalanish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Tahlil va natijalar. Xalq rivoyatlari, asosan, xalqning qadimiy hayoti, urf-odatlarini, ahloqiy meyorlari va qadriyatlarini o'zida aks ettirgan adabiy mahsulotlardir. Ular, nafaqat tarixiy ma'lumotlar, balki insoniyatga oid umumiy ahloqiy tamoyillarni ham o'z ichiga oladi. Shuningdek quyidagi natijalarga olib keladi:

1. Rivoyatlar orqali talabalar milliy ruhni, o'ziga xoslikni, xushmuomalalikni, mehnatni qadrlashni o'rganishlari mumkin.

2. Xalq rivoyatlari, talabalarga nafaqat o'z yurtining madaniyatini chuqurroq anglash imkonini beradi, balki umumiy insoniyat qadriyatlarini ham yoritishga yordam beradi.

3. Dars jarayonida rivoyatlarni ishlatish nafaqat talabalarining e'tiborini tortadi, balki ularning badiiy va estetik tasavvurlarini ham rivojlantiradi. Bunda, o'qituvchilarning kreativ yondashuvi, o'quv jarayoniga rivoyatlarni qo'shish orqali, milliy madaniyatni o'rgatishda yanada samarali bo'lishi mumkin.

4. Xalq rivoyatlari orqali milliy qadriyatlarni talabalarga etkazish metodikasi o'zining yuqori samaradorligi bilan ajralib turadi. Bu yondashuv talabalarni nafaqat milliy an'analarga hurmat bilan qarashga, balki dunyoqarashini kengaytirishga yordam beradi.

Rivoyatlar, o'z navbatida, talabalarining ahloqiy va madaniy shakllanishiga xizmat qiladi. Shu sababli, bu metodikaning ta'lim tizimida keng qo'llanilishi zarur. Bunda o'qituvchilarga katta mas'uliyat yuklanadi, chunki ular bu jarayonni qiziqarli, mazmunli va o'quvchilarni o'ylashga undaydigan tarzda olib borishlari kerak. Umuman olganda, xalq rivoyatlari orqali milliy qadriyatlarni targ'ib qilish nafaqat talabalarining ma'naviyati va dunyoqarashini shakllantiradi, balki jamiyatni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar. Xalq rivoyatlari talabalarda milliy qadriyatlarni va madaniyatni targ'ib qilishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular nafaqat axloqiy meyorlarni, balki milliy urf-odatlar, madaniyat va tarixiy qadriyatlarni o'rganishga imkon yaratadi. O'qituvchilar xalq rivoyatlarini darslarda ijodiy va tahliliy yondashuvlar bilan o'rgatib, talabalarda chuqur axloqiy va madaniy ongini rivojlantiradilar. Bu metodika talabalarga nafaqat o'z millatini sevis, balki uni saqlash va rivojlantirish uchun mas'uliyatni anglashda yordam beradi.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston strategiyasi. O'zbekiston. T.: 2021
2. Mahmudov F. O'zbek xalq rivoyatlari va ularning pedagogik ahamiyati. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti. 2020.
3. Xo'jayev U. Yoshlarni tarbiyalashda milliy qadriyatlarining o'rni. Toshkent: Sharq nashriyoti. 2018.
4. Nazarov A. Xalq rivoyatlari va ularning o'quv jarayonida qo'llanilishi. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti. 2017.
5. Abdullaev A. O'zbek xalq adabiyoti va uning tarbiyaviy ahamiyati. Toshkent: TATU nashriyoti. 2021.

UDK:372.891

Umida TURDALIYEVA,
Namangan muhandislik-qurilish instituti tayanch doktoranti

NamDPI o'qituvchisi PhD F.Xusanova taqrizi asosida

PEDAGOGIK INTERAKTIV TRENINGLAR ORQALI BO'LAJAK PEDAGOGLARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

Annotatsiya

Ushbu maqola pedagogik interaktiv treninglar orqali bo'lajak pedagoglarning kommunikativ kompetentsiyalarini rivojlantirish mavzusiga bag'ishlangan. Maqolada kommunikativ kompetentsiyaning ta'lim jarayonidagi ahamiyati, uning tarkibiy qismlari va pedagogik interaktiv treninglarning samaradorligi batafsil tahlil qilinadi. Interaktiv treninglar orqali pedagoglarning o'zaro muloqotda ishonch hosil qilish, fikr bildirish va konstruktiv bahs-munozara o'tkazish kabi ko'nikmalarni rivojlantirishda qanday samarali usullar qo'llanishi mumkinligi ko'rsatilgan. Shuningdek, interaktiv treninglarning amaliy ahamiyati ham ko'rsatilgan, chunki ular pedagoglarning o'z fikrlarini aniq ifodalash, boshqalar bilan samarali aloqalar o'rnatish va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda katta yordam beradi. Maqola bo'lajak pedagoglar uchun metodik qo'llanma sifatida xizmat qilishi mumkin, chunki u interaktiv metodlarning pedagogik amaliyotdagi o'rni va ulardan foydalanishning samarali usullarini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Kommunikativ kompetentsiya, pedagogik metodika, interaktiv treninglar, pedagogik kompetentsiya, o'quv jarayoni, kommunikatsiya ko'nikmalari, ta'lim metodlari.

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ С ПОМОЩЬЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТРЕНИНГОВ

Аннотация

Данная статья посвящена теме развития коммуникативных компетенций будущих педагогов посредством педагогических интерактивных тренингов. В статье подробно анализируется значение коммуникативной компетентности в образовательном процессе, ее составляющие и эффективность педагогических интерактивных тренингов. С помощью интерактивного обучения показано, какие эффективные методы педагоги могут использовать для развития таких навыков, как уверенность в общении, обратная связь и конструктивное обсуждение. Также показано практическое значение интерактивных тренингов, поскольку они очень помогают педагогам четко выражать свои мысли, устанавливать эффективные отношения с другими и развивать социальные навыки. Статья может служить методическим пособием для будущих педагогов, так как в ней раскрывается роль интерактивных методов в педагогической практике и эффективные способы их использования.

Ключевые слова: Коммуникативная компетентность, педагогическая методика, интерактивные тренинги, педагогическая компетентность, учебный процесс, коммуникативные навыки, методы обучения.

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCIES OF FUTURE EDUCATORS THROUGH PEDAGOGICAL INTERACTIVE TRAININGS

Annotation

This article is devoted to the topic of the development of communicative competencies of future educators through pedagogical interactive trainings. The article analyzes in detail the importance of communicative competence in the educational process, its components and the effectiveness of pedagogical interactive trainings. Interactive trainings show what effective methods can be used in the development of skills such as educators' confidence in interaction, expression, and constructive debate. The practical importance of interactive trainings is also shown, as they greatly help educators to express their thoughts clearly, build effective relationships with others, and develop their social skills. The article can serve as a methodological guide for future educators, as it reveals the role of interactive techniques in pedagogical practice and effective ways to use them.

Key words: Communicative competence, pedagogical methodology, interactive trainings, pedagogical competence, educational process, communion skills, educational methods.

Kirish. Hozirgi kunda ta'lim tizimi jamiyatning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga xizmat qiladigan asosiy institutlardan biri sifatida tobora murakkablashib bormoqda. Pedagoglarning kommunikativ kompetensiyasi zamonaviy ta'lim jarayonida alohida ahamiyatga ega bo'lgan muhim omillardan biri hisoblanadi. Pedagogning kommunikativ kompetensiyasi o'qitish samaradorligini oshirish, talaba bilan samarali aloqalar o'rnatish, shuningdek, talabaning ijtimoiy-psixologik muhitga moslashuvini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bo'lajak pedagoglarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish uchun samarali metodlardan biri pedagogik interaktiv treninglardir. Ushbu maqolada interaktiv treninglar yordamida pedagoglarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va metodikasi haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Kommunikativ kompetentsiya haqida turli olimlar tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlar mavjud. Masalan, A. G. Asmolov fikriga ko'ra, pedagogning kommunikativ kompetensiyasi uning ta'lim

jarayonida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan asosiy komponentlardan biridir. S. I. Yermolayeva esa pedagoglarning muloqotdagi nutq madaniyatining, hissiy-intellektual jihatlarining va ijtimoiy-ko'nikmalarining kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlari sifatida muhimligini ta'kidlaydi. M. I. Muxamedov esa interaktiv treninglarni pedagoglar uchun o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish imkoniyatini beruvchi metod sifatida tavsiflaydi. U, shuningdek, bu metod orqali pedagoglar o'z bilimlarini faqat nazariy emas, balki amaliyotda ham mustahkamlashlari mumkinligini ta'kidlaydi. Interaktiv treninglar talabalarni turli pedagogik vaziyatlarga tayyorlashga yordam beradi, bu esa ularning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot metodologiyasi. Pedagogik interaktiv treninglar – bu o'qituvchi va talabalar o'rtasida faol o'zaro aloqalar va muloqot o'rnatishga yo'naltirilgan ta'lim jarayonining usuli hisoblanadi. Interaktiv treninglarda talabalar faqat passiv tomoshabin sifatida qatnashmaydilar. Faol ishtirokchilar sifatida o'qituvchidan mustaqil fikrlar, izlanishlar va bahs-munozaralar

orqali bilim olishadi. Bu usul, shuningdek, bo'lajak pedagoglarning o'zaro muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, konfliktiy vaziyatlarni hal qilish va ijtimoiy muloqotda erkinlikni ta'minlashga yordam beradi. Interaktiv treninglar bo'lajak pedagoglarga pedagogik amaliyotda yuzaga keladigan turli vaziyatlarga tayyor bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatadi.

Kommunikativ kompetensiya o'z ichiga bir qator elementlarni oladi (1-rasm).

1-rasm. Kommunikativ kompetensiya elementlari

Xulq-atvor va boshqaruv: Talabalar bilan o'zaro aloqada to'g'ri xulq-atvorni namoyon etish, o'quvchilarni ilhomlantirish va ijobiy ijtimoiy muhit yaratish.

Yuqoridagilar asosida kommunikativ kompetensiya, shuningdek, muloqotda muvaffaqiyatli bo'lish, o'zaro aloqalar va fikr almashishni samarali tarzda tashkil etish qobiliyatidir. Bu kompetensiya bir necha tarkibiy qismlardan iborat bo'lib, har biri muloqot jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishi uchun muhim ahamiyatga ega. Kommunikativ kompetensiya elementlari pedagoglar uchun, ayniqsa, o'qitish jarayonida talabalar bilan samarali muloqot o'rnatishda juda muhimdir.

Zero, pedagogik interaktiv treninglar pedagoglarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda bir nechta muhim ahamiyatga ega:

Faol ishtirokni ta'minlash: Interaktiv metodlar pedagoglarni muloqotga jalb qilish orqali ularning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantiradi. Talabalar o'z fikrlarini ifodalashda va guruh ishlari orqali o'rganish jarayonida faol ishtirok etadilar.

Simulyatsiyalar va rol o'ynash: Bu metod pedagoglarga turli pedagogik vaziyatlarni simulyatsiya qilish imkonini beradi. Misol uchun, talabalar o'zlarini o'qituvchi, talaba yoki ota-ona sifatida namoyon qilib, turli vaziyatlarda qanday muloqot qilish kerakligini o'rganadilar.

Case-study (vaziyat tahlili): Pedagoglar o'z kasbiy faoliyatlarida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni tahlil qilishadi va ularga yechimlar taklif qilishadi. Bu metod pedagoglarni analitik fikrlashga, qaror qabul qilishda aniq, asosli yondashuvni rivojlantirishga o'rgatadi.

Debatlar: Pedagoglar o'zaro muloqot qilish va turli nuqtai nazarlarni himoya qilish orqali fikr almashadilar. Debatlar kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda samarali usul bo'lib, talabalar turli mavzularda erkin va xolis fikr bildirishga o'rganadilar.

Interaktiv treninglar bir qator afzalliklarga ega bo'lib, pedagoglarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga katta yordam beradi:

Talabalarni faollashtirish: Interaktiv treninglar orqali talabalar o'zlarini ta'lim jarayonining faol ishtirokchilari sifatida his qilishadi, bu esa ularning o'z-o'zini ifoda etish va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Shaxsiy o'sishni ta'minlash: Har bir talabaga o'z nuqtai nazarini himoya qilish va erkin fikr bildirish imkoniyati beriladi, bu esa shaxsiy rivojlanish va o'zini anglashni ta'minlaydi.

Praktik ko'nikmalarni oshirish: Amaliy mashg'ulotlar va simulyatsiyalar orqali pedagoglar o'z kommunikativ ko'nikmalarini mustahkamlashadi, bu esa ularni haqiqiy pedagogik vaziyatlarga tayyorlaydi.

O'quvchilar bilan samarali muloqot qilish: Treninglarda olingan bilimlar pedagoglarni talabalar bilan ochiq va samimiy aloqada bo'lishga o'rgatadi.

Pedagoglarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda amaliy yondashuvlar:

Nutq madaniyati: Pedagogning o'z fikrini aniq, lo'nda, tushunarli va madaniyatli ifodalash qobiliyati.

Empatiya va hissiy intellekt: Boshqalarni tushunish, ularning his-tuyg'ularini hisobga olish va muloqotda o'zaro hurmatni saqlash.

Muloqot texnikasi: Samarali tinglash, savollar berish, muloqotda o'z nuqtai nazarini aniq va ishonch bilan ifodalash.

Guruh ishlari va hamkorlik: Talabalar kichik guruhlariga bo'linib, birgalikda muayyan masalalarni hal qilishadi. Bu usul hamkorlikni rivojlantirish va guruhda ishlash ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi.

Interaktiv materiallar va didaktik vositalar: Treninglarda interaktiv materiallar, masalan, videolar, audio fayllar, onlayn simulyatsiyalar va boshqa vositalar qo'llanilishi kerak. Bu vositalar talabalarni yangi bilimlarga qiziqitiradi va o'rganish jarayonini qiziqarli qiladi.

Real-vaziyatlar va masalalar: Talabalar o'zlarining amaliy ishlariga yaqin bo'lgan vaziyatlarni tahlil qilib, ularga tegishli yechimlarni taklif qilishlari zarur. Bu pedagoglarni o'quvchilari bilan yuzaga keladigan turli pedagogik muammolarni samarali hal qilishga tayyorlaydi.

Fikr almashish va tahlil qilish: Har bir interaktiv treningdan so'ng, talabalar o'z tajribalarini va o'rganilgan materiallarni tahlil qilishlari kerak. Bu ularning o'z-o'zini rivojlantirishiga yordam beradi va ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Tahlil va natijalar. Bo'lajak pedagoglarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda pedagogik interaktiv treninglarning o'rni va samaradorligini tahlil qilish jarayonida, bir nechta muhim xulosalarga kelish mumkin.

- pedagogik interaktiv treninglar nafaqat o'quvchilarga bilim berish, balki ularning muloqot qilish va boshqa ijtimoiy-ko'nikmalarini rivojlantirishda ham samarali vosita hisoblanadi;

- pedagoglarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishda interaktiv treninglarning o'ziga xos xususiyatlari, metodikasi va amaliyoti katta rol o'ynaydi;

- interaktiv metodlar, jumladan, rol o'ynash, case-study, debatlar va guruh ishlari, pedagoglarning muloqot ko'nikmalarini oshirishda samarali hisoblanadi.

Pedagogik interaktiv treninglar orqali bo'lajak pedagoglarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishning samaradorligi aniq ravishda ko'rsatilgan. Tadqiqotlar va nazariy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, interaktiv metodlar pedagoglarning muloqotdagi samaradorligini oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Rol o'ynash, case-study va debatlar kabi metodlar nafaqat pedagoglarning fikr bildirish ko'nikmalarini oshiradi, balki o'zaro aloqalar, guruh ishlari va pedagogik vaziyatlarda qaror qabul qilishda ishonchni ta'minlaydi.

Shuningdek, pedagogik interaktiv treninglar nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham rivojlantiradi, bu esa pedagoglarni real pedagogik vaziyatlarga tayyorlaydi. Treninglar davomida o'qituvchilar o'zlarini turli pedagogik vaziyatlarda sinab ko'rishlari mumkin, bu esa ularga talabalari bilan samarali va to'g'ri muloqot qilish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, bu metodik yondashuvlar pedagoglarni o'zlarining kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga, o'quvchilarga to'g'ri va samarali ta'lim berish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga yordam beradi.

Xulosa va takliflar. Pedagogik interaktiv treninglar bo'lajak pedagoglarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu metod yordamida pedagoglar nafaqat o'z bilimlarini oshiradilar, balki ularni real vaziyatlarda qo'llash ko'nikmalarini ham o'zlashtiradilar. Interaktiv treninglar o'zaro muloqotda ishtirok

etish, guruh ishlari va turli pedagogik vaziyatlarda qarorlar qabul qilish orqali kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, bo'lajak pedagoglar uchun bu usul ta'lim tizimida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan barcha ko'nikmalarni egallashda katta ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. O'zbekiston. Toshkent.2022. 212-bet
2. Xolmatova D . "Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ularning ta'limdagi o'rni". Toshkent. 2023.
3. Vygotskiy N.. "O'quv jarayonidagi kommunikatsiya va interaktiv metodlar" Moskva. 2020.
4. Ta'limni rivojlantirish milliy dasturi .2024.
5. Rahmonov A. "Pedagogik mahorat asoslari". Toshkent. 2022.
6. Гильманова С.А. Педагогические условия развития иноязычной коммуникативной компетенции студентов неязыковых факультетов. Диссертация на соискание академической степени магистра. –Челябинск, 2019. 147 с.